

POMOC PAŃSTWA W ODBUDOWIE POWIATU PILZNEŃSKIEGO ZE ZNISZCZEŃ WOJENNYCH W LATACH 1915–1916*

 <https://orcid.org/0000-0001-6288-6298>

Ks. Bogdan Stanaszek

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

ABSTRACT

STATE AID IN REBUILDING THE PILZNO COUNTY DESTROYED IN 1915–1916 DURING WORLD WAR I

State emergency aid provided to the Pilzno County inhabitants who had suffered material losses as a result of the warfare in May 1915 was a short-term solution. Initially, the reconstruction of houses was subsidised with the aim of allowing the citizens to survive the upcoming winter. The funds constituted only 16% of the approximate value of the destroyed buildings. Small amounts of money were also handed out to help citizens start or resume business activity. Although the financial support was not sufficient, it enabled the payees to deal with the dramatic consequences of the war.

Keywords: rebuilding of war damage in Galicia in World War I, Pilzno County.

Słowa kluczowe: odbudowa ze zniszczeń wojennych w Galicji w czasie I wojny światowej, powiat pilzneński.

7 maja 1915 roku na terenie powiatu pilzneńskiego toczyły się walki między wojskami austro-węgierskimi a rosyjskimi. Najcięższe zmagania rozegrały się

* Finansowanie badań ze środków przyznanych UPJP2 w Krakowie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

w Brzostku i jego okolicy¹. Pamiątką tych wydarzeń są liczne cmentarze wojskowe². Działania wojenne spowodowały znaczne zniszczenia materialne (szczególnie na południu i w północnej części powiatu) oraz dalsze zubożenie ludności. Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie, jaka była skala zniszczeń wojennych w powiecie pilźnieńskim, jak przebiegała odbudowa i jaką rolę w tym procesie odegrało wsparcie ze strony państwa. Cezura czasowa zamyka się zasadniczo między 1915 a 1916 rokiem, co wynika z analizy zachowanych dokumentów. Obejmuje ona okres nazywany przez władze „akcją ratunkową” lub „pomocą doraźną”. Realizowało ją Namiestnictwo Galicyjskie za pośrednictwem starostw. Zamknięciem tego etapu było powołanie Centrali Krajowej dla Gospodarczej Odbudowy Galicji i Krajowego Urzędu Odbudowy (w 1916 r.)³.

Temat ten nie został dotychczas opracowany, choć ukazały się ważne publikacje dotyczące przebiegu walk⁴, a w kilku opracowaniach poruszono również temat odbudowy niektórych miejscowości⁵. Informacje dotyczące powiatu pilźnieńskiego pojawiają się zaledwie kilka razy w obszernej monografii dotyczącej akcji odbudowy Galicji⁶. Niniejszy artykuł opiera się głównie na materiałach źródłowych przechowywanych w Archiwum Narodowym w Krakowie (Centrala Krajowa dla Gospodarczej Odbudowy Galicji) oraz w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie (Namiestnictwo Galicyjskie). Niestety zniszczeniu uległa większość akt Starostwa Powiatowego w Pilźnie, co znacznie zawęża bazę badawczą.

Powiat pilźnieński był niewielką jednostką administracyjną, dominowała tam ludność utrzymująca się z rolnictwa, a samorząd cierpiał na niewydolność finansową. W przededniu I wojny światowej należało do niego 60 gmin politycznych, 70 katastralnych i 48 672 mieszkańców, utrzymujących się głównie z rolnictwa⁷. Straty i zniszczenia powstały tu nie tylko w wyniku bezpośrednich działań wojennych 7 maja 1915 roku, ale wynikały również z rabunków prowadzonych przez wojska rosyjskie i korpusy węgierskie. Zdarzały się rekwizycje mienia, w kilku przypadkach

¹ T. Woźny, *Działania 4. Armii austro-węgierskiej w czasie bitwy gorlickiej (2–8 maj 1915 r.)* [w:] *Front wschodni I wojny światowej. Studia z dziejów militarno-społecznych*, red. M. Baczkowski, K. Ruszała, Kraków 2013, s. 68–71; idem, *Austro-węgierska 10. Dywizja Piechoty w walkach pod Brzostkiem 7 maja 1915 r.*, https://www.academia.edu/32296528/Austro_w%C4%99gierska_10_Dywizja_Piechoty_w_walkach_pod_Brzostkiem_7_maja_1915_r [dostęp: 20 III 2021 r.].

² R. Broch, H. Hauptmann, *Zachodniogalicyjskie groby bohaterów z lat wojny światowej 1914–1915*, przekład H. Sznytka, oprac., wstęp i przypisy J.J.P. Dragomir, Tarnów, brw., s. 187–224; J.J.P. Dragomir, *Polegli w Galicji Zachodniej 1914–1915 (1918). Wykaz poległych i zmarłych pochowanych na 400 cmentarzach wojskowych w Galicji Zachodniej*, t. 2, Tarnów 2002, s. 336–425.

³ *Sprawozdanie C. K. Namiestnictwa Centrali Krajowej dla Gospodarczej Odbudowy Galicji: za czas od czerwca 1916 do lutego 1917*, Kraków 1917, s. 5.

⁴ T. Woźny, *Działania 4. Armii...*, s. 59–74; idem, *Austro-węgierska 10. Dywizja...*, s. 1–17.

⁵ B. Stanaszek, *Pilzno w czasie I wojny światowej* [w:] *Pilzno. Monografia miasta do 1945 roku*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2018, s. 392–395.

⁶ T. Kargol, *Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914–1918*, Kraków 2012.

⁷ Problemy finansowe doprowadziły w końcu do likwidacji powiatu na początku lat 30. XX w. Por. B. Stanaszek, K. Haptaś, J. Brzegowy, *Pilzno pod zaborem austriackim* [w:] *Pilzno. Monografia miasta do 1945 roku*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2018, s. 256–260; B. Stanaszek, *Pilzno w latach 1918–1939* [w:] *Pilzno. Monografia...*, s. 432–440.

żołnierze rosyjscy rozebrali opuszczone zabudowania, a drewno wykorzystali na opał⁸. Po wyparciu Rosjan (Brzostek został opanowany przez wojska austro-węgierskie 7 maja, a Pilzno rankiem 8 maja) życie stopniowo wracało na utarte tory. 17 maja do Pilzna przybyły władze cywilne. Jednym z ważnych zadań miejscowego starostwa było sporządzenie inwentaryzacji zniszczeń i organizowanie doraźnej pomocy dla najbardziej poszkodowanych⁹. W celu koordynowania tej akcji powołano Powiatowy Komitet Ratunkowy. W jego posiedzeniu 31 maja 1915 roku w Pilźnie uczestniczyli: dr Henryk Stubenvoll, starosta (przewodniczący); Jan Krzysiak, komisarz powiatowy; dr Mikołaj hr. Rey, prezes Rady Powiatowej; ks. Stanisław Konopacki, wiceprezes Rady Powiatowej i proboszcz z Przeczycy; Felicjan hr. Mieroszewski, właściciel dóbr, członek Wydziału Powiatowego; Mikołaj Piekarczyk, kierownik Tymczasowego Zarządu Gminy Pilzno; Wincenty Bzowski, właściciel dóbr Zwiernik; Adam Krężel, poseł na Sejm Krajowy; Józef Staniszewski, były poseł do Rady Państwa; Józef Korasadowicz, naczelnik gminy Siedliska; Marian Deisenberg, kierownik Szkoły Ludowej w Jodłowej¹⁰. W zebraniu Komitetu 24 lipca 1915 roku uczestniczyli ponadto członkowie Wydziału Powiatowego: właściciel dóbr Dobrków Ignacy Zborził oraz burmistrz Brzostku Andrzej Tułeczki¹¹.

Na pierwszym zebraniu Powiatowego Komitetu Ratunkowego (31 maja 1915 r.) dyskutowano o najważniejszych dla mieszkańców problemach. Oceniano, że ludność posiada wystarczająco dużo żywności, by wytrwać do nowych zbiorów (213,51 tony żyta; 148,7 tony pszenicy; 72,95 tony jęczmienia; 2,2 tony tataraki i prosa; 8,2 tony fasoli i bobu; 1778,22 tony ziemniaków; 51,25 tony kapusty)¹². Pomocy potrzebowało 8303 najuboższych osób. Do końca czerwca należało sprowadzić dla nich 3 wagony mąki chlebowej, wagon mąki kukurydzianej, wagon gryssu kukurydzianego i 2 wagony kukurydzy, a ponadto wagon tłuszczu dla całej ludności¹³. Podczas zebrania podano również informacje na temat strat w zabudowie. Zupełnemu zniszczeniu uległo 336 domów mieszkalnych, 391 stodoł, 277 stajen. Szacowano, że potrzeba przynajmniej 37 984 m³ materiału drzewnego na odbudowę (średnio po 60 m³ na dom mieszkalny, 30 m³ na stodołę, 22 m³ na stajnię). Postulowano sprowadzenie trzeciej części drewna spoza powiatu i sprzedanie po minimalnej cenie osobom, które w wyniku

⁸ B. Stanaszek, *Pilzno w czasie I wojny...*, s. 388–389; *Pilzno, 15 czerwca 1915, Odpowiedź Władysława Szczurkiewicza, komisarza woskowego NKN na kwestionariusz Departamentu Wojskowego NKN w sprawie warunków panujących w powiecie pilzneńskim pod okupacją wojsk rosyjskich w 1914 i 1915 r.*, edycja B. Stanaszek [w:] *Pilzno. Wybrane zagadnienia z dziejów miasta*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2013, s. 274–281.

⁹ Archiwum Narodowe w Krakowie [dalej: ANK], Oddział Tarnów [dalej: OT], Szkoła Podstawowa im. Władysława Jagiełły w Pilźnie, sygn. I, k. 33.

¹⁰ ANK, CK Namiestnictwo Centrala Krajowa dla Gospodarczej Odbudowy Galicji we Lwowie [dalej: CKOG], sygn. 13, Odpis protokołu z posiedzenia Powiatowego Komitetu Ratunkowego z 31 V 1915 r.

¹¹ ANK, CKOG, sygn. 13, Odpis protokołu z posiedzenia Powiatowego Komitetu Ratunkowego z 24 VII 1915 r. W posiedzeniu nie brał udziału ks. Stanisław Konopacki.

¹² W dokumencie masę podano w cetnarach metrycznych: 3812 ³/₄ żyta, 2655 ¹/₂ pszenicy, 1302 ³/₄ jęczmienia, 39 ¹/₄ tataraki i prosa, 146 ¹/₂ fasoli i bobu, 31 754 ziemniaków i 915 ¹/₄ kapusty.

¹³ ANK, CKOG, sygn. 13, Protokół posiedzenia Powiatowego Komitetu Ratunkowego z 31 V 1915 r.

działań wojennych utraciły domy. Pozostałym pogorzelcom należało udzielić zapomogi pieniężnej w kwocie 1200 koron na dom mieszkalny, 400 koron na stodołę i 378 koron na stajnię. Szacunek oparto na aktualnych cenach materiałów: koszt budowy domu „zwyczajnego” wynosił 1800 koron, na stodołę należało wydać 600 koron, na stajnię – 550 koron. Zwracano uwagę, że do wykonania prac budowlanych potrzeba większej liczby robotników, stąd postulowano, by odroczyć pobór do służby w popolitym ruszeniu poszkodowanych w wieku od 43 do 50 lat¹⁴. Na wniosek Mikołaja hr. Reya, marszałka powiatu, przyjęto liczne postulaty, które przesłano do Namiestnictwa. Przede wszystkim apelowano o zaprzestanie wszelkich dalszych rekwizycji. Wskazywano na potrzebę zakazu wywozu zboża, paszy i ściółki poza powiat aż do przyszłych zbiorów. Zakaz miał dotyczyć również wywozu koni, bydła i cieląt. Domagano się zaopatrzenia miasteczek w „dostateczną liczbę artykułów żywności jako też świec i opału” na co najmniej trzy miesiące. Inne postulaty dotyczyły: inwentaryzacji strat, przyspieszenia odbudowy, dostarczenia siły pociągowej z uprzężą, narzędzi rolniczych i kredytu na roboty rolne oraz sprowadzenia trzody i drobiu. Żądano natychmiastowego wypłacenia ludności kwot ustalonych przez Starostwo przy poborze zaprzęgów w czasie mobilizacji oraz za „konie ewidencyjne”. Apelowano też o wstrzymanie poboru „pospolitaków” między 43. a 50. rokiem życia do ukończenia robót polnych w listopadzie¹⁵. Hr. Rey informował o zniszczeniach wojennych w powiecie i pomocy udzielanej mieszkańcom przy odbudowie na łamach „Piasta”¹⁶.

2 czerwca starosta pilzneński przesłał do Namiestnictwa kolejne informacje dotyczące zniszczeń. Jednocześnie oceniał, że w lasach na terenie powiatu można pozyskać wystarczającą ilość materiałów budowlanych. Tartaki zostały jednak unieruchomione wskutek zniszczenia urządzeń przez armię rosyjską i taki stan mógł się utrzymywać „przez czas dłuższy”. Natomiast „materiał tarty” był niezbędny do odbudowy zniszczeń i należało sprowadzić go z innych powiatów. Ludność potrzebowała „znaczniejszego” zasiłku pieniężnego¹⁷. Do Namiestnictwa dotarł szczegółowy wykaz (por. tabela 1), w którym nie tylko podano liczbę zniszczonych lub uszkodzonych zabudowań (domów, stajen, stodół), lecz także oszacowano ilość materiału potrzebną do ich odbudowy lub naprawy oraz niezbędną do tego gotówkę. W zestawieniu wymieniono 48 gmin, co oznaczało, że zniszczeń doznało 80% miejscowości w powiecie¹⁸. W Namiestnictwie dokładnie analizowano nadesłane materiały, a z sumarycznych zestawień wynikało, że w trzech miasteczkach powiatu pilzneńskiego (Brzostku, Pilźnie, Zasowie¹⁹) zniszczeniu uległo 51 domów, a 40 rodzin było

¹⁴ Ibidem, Odpis protokołu z posiedzenia Powiatowego Komitetu Ratunkowego z 31 V 1915 r.

¹⁵ Ibidem, Załącznik do protokołu z posiedzenia Powiatowego Komitetu Ratunkowego z 31 V 1915 r.

¹⁶ K. Haptaś, *Powiat pilzneński i jego mieszkańcy w latach I wojny światowej (1914–1918) w świetle informacji zawartych na łamach tygodnika „Piast”* [w:] *Pilzno. Archeologia – kultura – społeczeństwo*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2014, s. 106–107, 129–131.

¹⁷ ANK, CKOG, sygn. 13, Pismo Starostwa Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 2 VI 1915 r.

¹⁸ Szkód nie odnotowano w następujących gminach: Bączalka, Gębiczyna, Głobikowa, Głobikówka, Gorzejowa, Grudna Dolna, Jaworze Dolne, Kamienica Górna, Połomia, Siedliska, Smarżowa, Wola Brzostecka.

¹⁹ W powiecie pilzneńskim według oficjalnych spisów austriackich były dwa miasta: Brzostek i Pilzno rządzące się ustawą z 3 VII 1896 r., oraz miasteczko Jodłowa. B. Stanaszek, K. Haptaś, J. Brzegowy, op. cit., s. 293; B. Stanaszek, *Pilzno w latach 1918–1939...*, s. 434. Zasów w oficjalnych

bezdolnych (268 osób). W siedmiu najbardziej poszkodowanych wioskach doliczono się zaś 200 zniszczonych domów i 139 bezdomnych rodzin (665 osób)²⁰. W całym powiecie zupełnie zniszczonych zostało 336 budynków mieszkalnych, 391 stodół i 277 stajen (por. tabela 1)²¹. Poważne były straty w infrastrukturze drogowej, zniszczeniu uległy trzy duże mosty na Wisłoce (w Łabuziu, Jaworzu Górnym i Przeczycy) oraz pięć na mniejszych rzekach i potokach²².

Tabela 1. Zniszczenia zabudowy gmin powiatu pilzneńskiego i szacowane koszty odbudowy – stan na 2 czerwca 1915 roku

Lp.	Nazwa gminy	Liczba zniszczonych lub uszkodzonych			Na odbudowę lub naprawę potrzeba	
		domów	stodół	stajen	materiału tartego* (m ³)	gotówki** (koron)
1.	Bielowy	11	13	6	392	20 668
2.	Błażkowa	1	5	2	84	3 956
3.	Borowa	7	9	4	258	13 512
4.	Brzostek	35	28	27	1 169	63 406
5.	Bukowa	3	4	5	135	6 690
6.	Chotowa	1	–	–	20	1 200
7.	Czarna	7 ½	13	7	329	16 846
8.	Dęborzyn	–	3	2	44	1 956
9.	Dębowa	1	2	2	54	2 756
10.	Dobrków	1	–	–	20	1 200
11.	Dulczówka	6	13	7	299	15 046
12.	Dzwonowa	1	3	–	50	2 400
13.	Głowaczowa	½	1	1	27	1 378
14.	Gołęczyna	–	2	1	27	1 178

spisach nie był wymieniany jako miasto. J. Karpińiec, *Ilość osad miejskich bylej Galicji i podział ich na miasta i miasteczka*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1932–1933, t. 2, s. 3–37. Zapewne zaliczenie Zasowa do kategorii „miasteczek” w wykazie sporządzonym przez starostwo wynikało z traktowania go w ten sposób w powiecie. Przed I wojną światową Kółko Pracy Społecznej w Dębicy zamierzało wydać drukiem opracowanie *Notki historyczne z dziejów miasta Dębicy, Brzostka, Wielopola i Zasowa*. Por. K. Szczeklik, *Pilzno i pilźnianie*, Kraków 1911, s. 7.

²⁰ ANK, CKOG, sygn. 13, Notatka odręczna na piśmie Starostwa Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 29 VII 1915 r.

²¹ Nieco inne dane zamieszczono w oficjalnym sprawozdaniu obejmującym całą Galicję: *Zestawienie szkód wojennych w Galicji* [w:] *Relacje nowego Prezydium Krajowego Urzędu Odbudowy złożone Komisji Rządzącej*, z. 2, Lwów 1919, s. 44–45, tabela 2. W powiecie pilzneńskim miało zostać zniszczonych 325 budynków mieszkalnych, 1130 gospodarczych i 4 przemysłowe (razem 1459). W porównaniu z ogólną liczbą budynków w powiecie z 31 XII 1910 r. (8945) stanowiło to 3,6%. Znacznie większe szkody odnotowano w innych powiatach, choćby w sąsiednim tarnowskim (9,6%) i jasielskim (7,1%).

²² *Pilzno, 15 czerwca 1915, Odpowiedź Władysława Szczurkiewicza...*, s. 271–272; B. Stanaszek, *Pilzno w latach 1918–1939...*, s. 454–456; idem, *Parafia Brzostek w okresie niewoli narodowej* [w:] *Dzieje parafii Brzostek*, red. B. Stanaszek, Brzostek 2019, s. 172.

15.	Grudna Górna	–	1	1	17	778
16.	Januszkowice	1	5	–	70	3 200
17.	Jastrząbka Stara	47	55	49	1 833	86 922
18.	Jawornik	1	3	–	50	2 400
19.	Jaworze Górne	2	–	1	47	2 778
20.	Jaźwiny	6	13	6	292	14 668
21.	Jodłowa	10	9	1	297	15 978
22.	Kamienica Dolna	2	3	–	70	3 600
23.	Klecie	3	2	2	94	5 156
24.	Łęki Dolne	12	10	5	375	20 290
25.	Łęki Górne	6	3	4	178	9 912
26.	Lipiny	5	16	2	274	13 156
27.	Lubeza	3	5	–	110	5 600
28.	Machowa	3	5	1	117	5 978
29.	Mokre	1	–	–	20	1 200
30.	Mokrzec	–	2	2	34	1 556
31.	Nawsie Brzosteckie	6	17	5	325	15 890
32.	Opacionka	2	4	1	87	4 378
33.	Parkosz	4	8	3	181	9 134
34.	Pilzno	9	40	9	643	30 202
35.	Pilźnionek	1	7	–	90	4 000
36.	Przeczycza	2	2	–	60	3 200
37.	Przerzyty Bór	–	1	–	10	800
38.	Róża	19	20	16	692	36 848
39.	Skurowa	1	3	2	64	3 156
40.	Słotowa	1	–	–	20	1 200
41.	Strzegocice	4	9	2	184	9 156
42.	Wiewiórka	80	10	80	2 260	130 240
43.	Wola Lubecka	1	1	1	37	1 978
44.	Zagórze	–	2	–	20	800
45.	Zasów	22	27	13	801	42 114
46.	Zawadka	2	6	3	121	5 934
47.	Zwiernik	5	5	4	178	9 512
48.	Żdźary	–	1	–	10	400
	Razem	336	391	277	12 569	654 306

* Zastosowano przelicznik: 20 m³ na dom, 10 m³ na stodołę, 7 m³ na stajnię.

** Szacunkowo: 1200 koron na dom, 400 koron na stodołę, 378 koron na stajnię.

Źródło: ANK, CKOG, sygn. 13, Wykaz zniszczonych domów mieszkalnych i gospodarczych oraz zapotrzebowanie materiału na odbudowę lub naprawę zestawiony przez Starostwo Powiatowe w Pilźnie z 2 czerwca 1915 roku.

Pod koniec lipca Powiatowy Komitet Ratunkowy ponownie zabiegał o przyznanie subwencji na odbudowę. Proponowano, by ludności wiejskiej udzielić zapomogi pieniężnej w kwocie 50% wartości budynków mieszkalnych lub gospodarczych. Wobec opóźnień i trudności z dostarczaniem materiału drzewnego uznano, że to jedyna realna forma pomocy. Szacowano, że wartość wiejskiego domu mieszkalnego wynosiła 1800 koron, stodoły – 600 koron, spichlerza – 150 koron, stajni – 550 koron, szopy – 600 koron, chlewu – 150 koron. W powiecie zostało zniszczonych 285 wiejskich budynków mieszkalnych, 227 stodoł, 131 spichlerzy, 216 stajen, 232 szopy i 148 chlewów. Kwotę potrzebnej pomocy obliczano na 478 455 koron. W miasteczkach sprawa była bardziej skomplikowana. Zniszczeniu uległy domy murowane i drewniane, trudniej było oszacować straty, a dochodziły do tego kwestie własnościowe (niektóre budynki należały do dwóch właścicieli). W trzech miasteczkach (Brzostku, Pilźnie, Zasowie) zupełnemu zniszczeniu uległo 51 budynków mieszkalnych, 55 stodoł, 17 spichlerzy, 37 stajen, 54 szopy i 27 chlewów, przy czym największe straty odnotowano w Brzostku, gdzie dotknęły one 23 rodziny, a bezdomnych pozostawało 170 osób (por. tabela 2). W związku z tym Komitet proponował udzielenie ryczałtowej zapomogi pieniężnej dla Brzostku w kwocie 50 000 koron, dla Pilzna – 25 000 koron, a dla Zasowa – 10 000 koron. Budowę baraków mieszkalnych dla poszkodowanych w miasteczkach (zalecało to Namiestnictwo) uznano za nieodpowiednią, gdyż ludność rolnicza oprócz mieszkania potrzebowała osobnego pomieszczenia na zbiory i dla inwentarza. Oczekiwano na pilną wypłatę zaliczki 200 000 koron, których dystrybucją miałyby się zająć starostwo. Restauracji wymagały również uszkodzone kościoły w Brzostku i Zasowie, a zubożała ludność nie mogła przeprowadzić tego w drodze tak zwanej konkurencji, wysunięto więc postulat przekazania jednorazowej zapomogi dla komitetu parafialnego w Brzostku w kwocie 2000 koron, zaś w Zasowie – 10 000 koron. Komitet Ratunkowy zgłosił również wniosek o przyznanie subwencji w kwocie 100 000 koron na odrestaurowanie uszkodzonych zabudowań w obszarach dworskich. Ponownie zabiegano o zwolnienie z poboru na czas odbudowy osób poszkodowanych w wieku od 43. do 50. lat²³. Dołączono wykaz strat, który nieco różnił się od sporządzonego w czerwcu (por. aneks 1).

Tabela 2. Zniszczenia zabudowy w miasteczkach powiatu pilzneńskiego – stan na 29 lipca 1915 roku

Miasteczko		Brzostek	Pilzno	Zasów	Razem
Ogółem liczba zniszczonych gospodarstw		24	10	20	54
Całkowicie zniszczonych:	budynków mieszkalnych	24	7	20	51
	stodoł	19	14	22	55
	spichlerzy	4	1	12	17
	stajen	14	3	20	37
	szop	14	20	20	54
	chlewów	4	6	17	27

²³ ANK, CKOG, sygn. 13, Odpis protokołu z posiedzenia Powiatowego Komitetu Ratunkowego z 24 VII 1915 r.

Wysokość szkód w koronach	410 580	107 200	105 540	623 320
Liczba bezdomnych rodzin	23	4	13	40
Liczba bezdomnych osób	170	26	72	268
Bydło w posiadaniu pogorzalców (szt.)	11	35	20	66
Konie w posiadaniu pogorzalców (szt.)	4	15	5	24
Nierogaczna w posiadaniu pogorzalców (szt.)	–	9	–	9
Obszar gospodarstw rolnych pogorzalców (ha)	174	246	90	510

Źródło: ANK, CKOG, sygn. 13, Wykaz zniszczonych wiejskich budynków mieszkalnych z gospodarstwem w miasteczkach z 29 lipca 1915 roku.

Równocześnie swoją opinię dotyczącą uchwał Powiatowego Komitetu Ratunkowego i aktualnej sytuacji przesłał do Namiestnictwa starosta Stubenvoll. Potwierdzał on wnioski przedstawione przez Komitet. Równocześnie wskazywał na potrzebę szybkich działań zaradczych. Za najbardziej skuteczną formę pomocy uznał dostarczenie poszkodowanym zasiłku w gotówce. Zaznaczał, że zaprzestano czasochłonnego zestawiania zapotrzebowania na materiały budowlane, zrezygnowano też z dochodzeń dotyczących ubezpieczenia budynków. Okazało się bowiem, że większość nie została ubezpieczona, a towarzystwa asekuracyjne odmawiały wypłacenia odszkodowań za spalone budynki, argumentując, że szkody powstałe w wyniku działań wojennych nie podlegają asekuracji. Starosta sądził, że wobec panującej drożyzny i braku materiałów odbudowa będzie mieć charakter prowizoryczny, ale „po nastaniu czasów normalnych” będzie można budynki „poprawić, uzupełnić lub pokryć materiałami ogniotrwałymi”. Prowizoryczna odbudowa miała zapewnić ludności mieszkanie na zimę oraz schronienie dla zbiorów i inwentarza żywego. Stubenvoll sądził, że takie działanie pozwoli na zmniejszenie kosztów, przy czym zaznaczał, że wielu włościan już zaczęło odbudowę i czekało z wykończeniem na subwencję rządową. W miasteczkach według starosty nie zachodziła potrzeba wznoszenia prowizorycznych baraków, gdyż ilość rodzin bezdomnych była „stosunkowo niewielka” i istniała możliwość czasowego zakwaterowania w pozostałych budynkach. Za bardzo pilną uznano odbudowę budynków murowanych, zwłaszcza pokrycie ich dachami, by uchronić ściany przed zawilgoeniem w czasie zimy. Starosta oceniał, że drzewo budowlane można pozyskać ma miejscu z lasów należących do dóbr książąt Sanguszków w Zdziarach i Machowej, w lesie Mikołaja hr. Reya w Przyborowiu i w dobrach tabularnych Klecie i Kamienica Górna, należących do Honoraty Pawłowskiej²⁴. Wobec „poniszczenia” tartaków²⁵, które i tak miały zbyt niskie zdolności produkcyjne, należało jednak sprowadzić materiał spoza powiatu. Starosta zwracał uwagę, że

²⁴ Ibidem, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 29 VII 1915 r.

²⁵ W II 1917 r. w powiecie pilźnieńskim działał tylko jeden tartak w Golemkach ad Głowaczowa (własność Mikołaja hr. Reya), który choć uszkodzony, zatrudniał pięciu robotników. Natomiast nieczynne z powodu uszkodzeń były tartaki w Złotorzy ad Gołęczyzna (należący do M. Łopuska) i w Gorzejowej (Menasze Schlänger). Normalna roczna produkcja drzewa budowlanego w powiecie wynosiła 25 000 m³. *Sprawozdanie C. K. Namiestnictwa...*, s. 272–273, 300.

szczegóły związane z transportem kolejowym wymagały uzgodnień z władzami wojskowymi. Zgodnie z sugestią Powiatowego Komitetu Ratunkowego powtarzał, że konieczne do odbudowy zniszczeń jest odroczenie poboru poszkodowanych w wieku 43–50 lat. Argumentował przy tym, że włościanie z reguły sami stawiają swoje zabudowania, korzystając jedynie z porad cieśli, których w powiecie było niewielu. Starosta wyjaśniał, że w wykazach nie uwzględniono zniszczeń na obszarach dworskich, gdyż nie zebrano jeszcze miarodajnej dokumentacji. Jednocześnie do budynków tych nie można było zastosować szacunków dotyczących gospodarstw włościańskich. Wniosek o dzielenie subwencji w wysokości 100 000 koron na prowizoryczną odbudowę i naprawę zabudowań dworskich Komitet Ratunkowy oparł na szacunku, że 8 dworów zostało znacznie zniszczonych, a naprawa budynków gospodarczych była nieodzowna, aby produkcja rolnicza osiągnęła właściwy poziom. Starosta popierał postulat udzielenia pomocy dla komitetów parafialnych w Brzostku i Zasowie, gdyż ściąganie datków konkurencyjnych od ludności w aktualnej sytuacji wydawało się niemożliwe. Szczególnie dotkliwe zniszczenia odnotowano w Zasowie (powstały „wskutek bezpośredniego ognia armatniego”). Dach blaszany na kościele został prawie doszczętnie zniszczony, a z powodu braku materiałów świątynię pokryto słomą. Również wieża i mury „doznały silnych uszkodzeń”. Z zabudowań plebańskich ocalała jedynie plebania. Starosta popierał wniosek komitetu o przyznanie tymczasowej zaliczki w kwocie 200 000 koron²⁶.

Na uwagę zasługuje fakt, że zestawienia z wykazami szkód przesłane ze starostwa do namiestnictwa na początku czerwca oraz w lipcu różniły się między sobą. W sposób skrajny widać to na przykładzie gminy Skurowa, w której według spisu z czerwca zniszczeniu lub uszkodzeniu uległo 13 domów, zaś w zestawieniu z lipca wyszczególniono dom, 3 stodoły i 2 stajnie całkowicie zniszczone. W tym przypadku różnicę tłumaczy zmieniona kategoria – w drugim spisie uwzględniano jedynie całkowicie zniszczone budynki. W przypadku Wiewiórki dane ze spisu z czerwca wskazują jednak na 170 obiektów (zniszczone i uszkodzone), w tym 80 domów, zaś z lipca – 236 obiektów całkowicie zniszczonych (w tym 68 domów). Wydaje się, że pierwsza inwentaryzacja strat w tej wiosce musiała być niedokładna. W Brzostku w pierwszym spisie wyliczono z kolei 35 domów, 28 stodół, 27 stajen (90 obiektów zniszczonych lub uszkodzonych), w drugim – 24 domy, 19 stodół, 4 spichlerze, 14 stajen, 14 szop, 4 chlewy (79 obiektów całkowicie zniszczonych).

Skalę zniszczeń w najbardziej dotkniętych miejscowościach przedstawiono w tabeli 3. Największe były w Wiewiórcy, Jastrzębce Starej, Bielowach i Brzostku, przy czym w tym ostatnim miasteczku koszty odbudowy oszacowano wyżej ze względu na zniszczenie większych, murowanych domów. Ta sama kolejność utrzymywała się przy porównaniu skali zniszczeń w stosunku do ogólnej liczby budynków mieszkalnych w danej miejscowości. Co prawda nie posiadamy dokładnych danych z 1914 roku, ale możemy się posłużyć wynikami spisu z 1900 roku (por. tabela 3).

²⁶ ANK, CKOG, sygn. 13, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 29 VII 1915 r.

Tabela 3. Gminy powiatu pilzneńskiego z największymi zniszczeniami zabudowy mieszkalnej według stanu na lipiec 1915 roku

Nazwa miejscowości	Domy mieszkalne		% zniszczonych domów
	zniszczone zupełnie w 1915 roku	liczba w 1900 roku	
Wiewiórka	68	237	28,7
Jastrząbka Stara	62	375	16,5
Brzostek	24	180	13,3
Zasów	20	177	11,3
Róża	19	327	5,8
Nawsie Brzosteckie	13	158	8,2
Bielowy	11	81	13,6
Łęki Dolne	11	233	4,7
Pilzno	10	259	3,9

Źródło: ANK, CKOG, sygn. 13, Wykaz zniszczonych domów mieszkalnych i gospodarczych oraz zapotrzebowanie materiału na odbudowę lub naprawę zestawiony przez Starostwo Powiatowe w Pilźnie z 2 czerwca 1915 roku; ANK, CKOG, sygn. 13, Wykaz zniszczonych wiejskich budynków mieszkalnych z gospodarstwem w miasteczkach z 29 lipca 1915 roku; *Skorowidz gminny dla królestw i krajów w Radzie Państwa reprezentowanych. Opracowany na podstawie wyników spisu ludności z dnia 31 grudnia 1900*, t. 12, Galicja, Wiedeń 1907, <http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/doccontent?id=13374> [dostęp: 24 III 2021 r.], s. 456, 458, 460, 470.

Niestety pomoc ze strony Namiestnictwa opóźniała się. W ogóle w dostępnych źródłach nie ma wzmianek o transportach materiałów budowlanych. Dopiero 16 sierpnia 1915 roku zapowiedziano wypłatę zaliczki dla powiatu w kwocie 30 000 koron na doraźne zabezpieczenie prowizorycznych pomieszczeń dla bezdomnych i zabudowań gospodarczych. Zalecano, by w pierwszej kolejności wspomóc ludność, która nie dysponowała żadnymi środkami finansowymi²⁷. W początkach września starosta pilzneński meldował, że otrzymaną kwotę (30 000 koron) przekazano na pomoc doraźną, jednak wobec znacznej liczby rodzin bezdomnych (226) akcja musiała się ograniczyć do udzielenia drobnych zapomóg na zakup materiałów budowlanych oraz na rozlokowanie poszkodowanych w budynkach sąsiednich. Starosta dystrybuował te niewielkie środki, korzystając ze współpracy lokalnych komitetów ratunkowych w gminach Wiewiórka, Zasów i Róża, gdzie przebywało najwięcej bezdomnych rodzin. Pod koniec sierpnia rozdysponowano 9780 koron. Zapomogi wynosiły od 150 do 200 koron, a przyznano je tym, którzy przy wykorzystaniu własnych środków mogli odbudować swoje domy przed zimą. Osoby najuboższe rozlokowano u krewnych lub w opuszczonych gospodarstwach, których właściciele przebywali w Ameryce lub „na wojnie”. Rodziny te wspierano doraźną pomocą na utrzymanie, deklarując znaczniejsze wsparcie na wiosnę. Większość pogorzalców

²⁷ Ibidem, Pismo Namiestnictwa do Starostwa Powiatowego w Pilźnie z 16 VIII 1915 r.; Pismo Krajowej Dyrekcji Skarbu do Urzędu Podatkowego w Pilźnie z 16 VIII 1915 r.

rozpoczęła już stawianie prowizorycznych budynków przeznaczonych na mieszkanie i pomieszczenie dla inwentarza (pod jednym dachem). Miały one w przyszłości służyć wyłącznie celom gospodarczym. Budowy postępowały szybko. Stubenvoll uzyskał deklarację dotyczącą preferencyjnych cen drewna w lasach książąt Sanguszków w Machowej i Zdziarach. Korzystanie z tego przywileju wymagało okazania zaświadczenia od starosty. Wobec wysokich cen transportu zalecono zwierzchnościom gminnym nakładanie na posiadaczy koni obowiązku bezpłatnego dostarczania zaprzęgów dla zwózki materiałów budowlanych, co zresztą praktykowano od lat. Wobec podwojenia cen za przetarcie drewna starosta ponownie prosił o sprowadzenie spoza powiatu kilku wagonów materiału tartego. Deklarował, że jego rozdziałem zajmą się urzędnicy. Z rozeznania nastrojów wynikało, że ludność nie chciała budować baraków czy czworaków, a wyłącznie oddzielne domy. Podjęto też starania o przyznanie pożyczek w Galicyjskim Wojennym Zakładzie Kredytowym. Starosta ocenił, że minimalna kwota, która pozwoliłaby na realne wsparcie bezdomnych w prowizorycznej odbudowie gospodarstw powinna wynosić 181 000 koron, i prosił o ich przekazanie. W najbliższych dniach zamierzał odwiedzić pozostałe najbardziej dotknięte zniszczeniami gminy²⁸.

Zgodnie z tą zapowiedzią 7 września 1915 roku Stubenvoll uczestniczył w spotkaniu lokalnego Komitetu Ratunkowego w Urzędzie Gminy w Brzostku. Przybył także rzeczoznawca techniczny inż. Władysław Szczurkiewicz oraz członkowie komitetu: Wojciech Ciochoń – przewodniczący (radca Sądu Krajowego i naczelnik Sądu Powiatowego w Brzostku), Michał Błoński, Andrzej Tułcki (burmistrz), Ignacy Szczepanek, Wilhelm Zahler, Samuel Königsdorf i Karol Kwiatkowski (sekretarz). Komitet uznał, że w celu zakwaterowania osób bezdomnych należałoby przy pomocy rządu naprawić prowizorycznie cztery największe budynki mieszkalne w miasteczku. Chodziło o domy: Ignacego Szczepanka (nr konskrypcyjny 112), Kelmana Storchy (nr 112), Mojżesza Schwarza (nr 1) i Henryka Bursy²⁹ (nr 153). Właściciele tych nieruchomości złożyli oświadczenie, że po przekazaniu przez rząd subwencji na więźbę dachową i pokrycie (materiałem, jaki uda się w „dzisiejszych warunkach” sprowadzić), niezwłocznie rozpoczną odbudowę, by przed zimą pomieścić w budynkach taką liczbę osób, jaką komitet ratunkowy lub starostwo uzna za właściwą. Prosimi również o wyjednanie w Galicyjskim Wojennym Zakładzie Kredytowym stosownej pożyczki na rekonstrukcję. Bezdomne rodziny miałyby przebywać we wskazanych lokalach bezpłatnie do jesieni 1916 roku. Komitet zabiegał również o zapomogę rządową dla osób, które popadły w nędzę. Najuboższym rodzinom przekazano drobne zapomogi (rozdzielono 1200 koron)³⁰. Starosta, przedkładając sprawę w Namiestnictwie, podkreślił, że chodzi o zabezpieczenie pomieszczeń dla 23 bezdomnych rodzin – przeważnie drobnych handlarzy żydowskich. Stubenvoll podkreślał, że właściciele wspomnianych domów mieli wykonać odbudowę własnym kosztem, a jedynie nakrycie budynków więźbą dachową i dachem obciążałoby rząd

²⁸ Ibidem, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 2 IX 1915 r.

²⁹ W imieniu małoletniego Henryka Bursy zobowiązanie podpisał kurator Karol Kwiatkowski.

³⁰ Ibidem, Odpis protokołu posiedzenia Komitetu ratunkowego w Brzostku w dn. 7 IX 1915 r., Pilzno, 10 IX 1915 r.

kwotą około 12 000 koron. Nadzór nad tymi pracami miał sprawować inż. Szczurkiewicz. Starosta, korzystając z telegrafu, zebrał oferty od firm na dostarczenie dachówki i papy³¹. Spośród wspomnianych budynków dwa (oznaczone jednym numerem 112)³² zamykały północną pierzeję rynku, a jeden południową (nr 1)³³. Natomiast budynek Bursów (apteka) położony był nieopodal kościoła przy drodze na Jasło³⁴. Warto zauważyć, że nie podjęto odbudowy zniszczonego ratusza (z początków XVIII w.), który po zakończeniu wojny został rozebrany³⁵.

W innych częściach powiatu pilzneńskiego również trwały prace budowlane. W pierwszej dekadzie września w Jastrzębce Starej spośród 45 rodzin bezdomnych „większa część” rozpoczęła już odbudowę prowizorycznych budynków, inni zajęli tymczasowe lokum na zimę u krewnych, sąsiadów lub w opustoszałych domach. Starosta zachęcał przy każdej okazji do zaciągania pożyczek na odbudowę w Wojennym Zakładzie Kredytowym, ale większość ludzi odnosiła się do tego nieufnie, bojąc się obciążenia swoich realności³⁶.

Pod koniec września Namiestnictwo przekazało na odbudowę dla powiatu 150 000 koron, o które wcześniej wnioskował starosta³⁷. Stubenvoll oceniał, że przekazane środki (w sumie 180 000 koron) pozwolą na prowizoryczne rozlokowanie bezdomnych na okres zimy. Wydano już kwotę 100 000 koron, a resztę zamierzał rozdysponować w miarę postępu prac. Kilkudziesięciu zamożniejszych starosta zachęcił do zaciągnięcia pożyczek w Galicyjskim Wojennym Zakładzie Kredytowym i pozytywnie zaopiniował ich podania. Poszkodowani otrzymywali od starostwa kwotę w wysokości od 600 do 800 koron (wcześniej przekazywano im zaliczki od 100 do 200 koron). Warunkiem wypłaty pełnej kwoty było przystąpienie do odbudowy domów, co pozytywnie wpływało na motywację poszkodowanych, przyspieszając ich decyzję o podjęciu prac. W najbardziej dotkniętych pożarami miejscowościach: Wiewiórcze, Jastrzębce Starej, Róży i Bielowach, prace przy odbudowie szły pełną parą. Przepuszczano, że ukończenie prac połowych powinno przyspieszyć ten proces w innych miejscach. Budynki, ze względu na brak materiałów i siły roboczej, miały charakter prowizoryczny i często nie odpowiadały wymogom „policji budowlanej, ogniowej i sanitarnej”. Starosta ocenia, że po nastaniu „normalnych czasów” trzeba będzie ponownie okazać wydatną pomoc poszkodowanym. Około 10 000 koron miały kosztować roboty wykonywane w „zarządzie państwowym” w Brzostku.

³¹ Ibidem, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 10 IX 1915 r.

³² Była to karczma wzniesiona przed 1797 r., lecz analiza mapy i zdjęć archiwalnych wskazuje, że nie odbudowano jej w całości. Po odbudowaniu opustoszała parcela od strony północnej miała nr 40. Por. B. Stanaszek, *Brzostek – dzieje miasta w okresie staropolskim*, Brzostek 2017, s. 49–50; Archiwum Parafialne w Brzostku, *Conspectus animarium parochianorum pro oppido Brzostek [1843]*, brak sygnatury, p. 214, nr 151. Na mapie nr parceli 36; por. rysunek na boku mapy – parcele 36/1, 36/2, 40. Archiwum Państwowe w Przemyślu, Archiwum Geodezyjne, sygn. 56/126/0/156M, <http://www.skany.przemysl.ap.gov.pl/show.php?zesp=126&cd=0&ser=0&syg=156M>, [dostęp: 23 III 2021 r.].

³³ Ibidem, parcela nr 3. Był to dawny zajazd wzniesiony w 1750 r.

³⁴ Ibidem. Na mapie nr parceli 234.

³⁵ Por. B. Stanaszek, *Brzostek. Wydarzenia i ludzie*, Brzostek 2008, s. 31–36.

³⁶ ANK, CKOG, sygn. 13, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 10 IX 1915 r.

³⁷ Ibidem, Pismo Namiestnictwa do Urzędu Podatkowego w Pilźnie z 28 IX 1915 r.

Starosta prosił o przyznanie dodatkowo 40 000 koron na nieprzewidziane wydatki w najbliższych miesiącach³⁸. Pod koniec października kwotę tę przekazano staroście na pomoc dla bezdomnych³⁹.

Według danych zestawionych dla całej Galicji do początku 1917 roku w powiecie pilzneńskim na rekonstrukcję 45 budynków miejskich na pomieszczenia dla bezdomnych przeznaczono kwotę 27 900 koron, a na odbudowę innych 76 domów, 34 stajen, 78 stodół i brogów – 103 000 koron. Subwencja na odbudowę budynków na folwarkach wynosiła 1800 koron. Naprawę jednej szkoły wsparto kwotą 1900 koron, a na 46 „rozmaitych” prowizorycznych budynków przekazano 33 000 koron⁴⁰.

Starosta zabiegał również o decyzję w sprawie pomocy na odbudowę kościołów w Zasowie, Brzostku i Przeczycy, gdyż wymagały one pilnych napraw z powodu uszkodzeń przez „pociski armatnie i karabinowe”⁴¹. Ten ostatni postulat nie spotkał się ze zrozumieniem. Namiestnictwo deklarowało jedynie możliwość wsparcia prac remontowych polegających na zabezpieczeniu świątyń w Zasowie i Brzostku przed szkodliwymi warunkami atmosferycznymi⁴². Uszkodzone kościoły w powiecie pilzneńskim, z wyjątkiem Zasowa, nie doczekały się jednak pomocy ze strony państwa, chociaż wsparcie przekazano dla 133 zniszczonych lub uszkodzonych świątyń galicyjskich⁴³. Straty w Brzostku oszacowano na 5900 koron, a dotyczyły one również budynków plebańskich. Na remont kościoła potrzeba było 3600 koron, z czego 480 koron należało wydać na naprawę podziurawionej blachy na dachu, za 3000 koron uzgodniono wymianę zniszczonych okien, a 120 koron kosztowała naprawa zburzonego skarbcza (te ostatnie prace wykonano stosunkowo szybko). Natomiast w Przeczycy straty szacowano na 5000 koron – został uszkodzony dach (złamane 2 krokwie nad prezbiterium oraz rozbite dachówki)⁴⁴. Spore były zniszczenia na cmentarzu w Brzostku – ucierpiały prawie wszystkie pomniki nagrobne, a kaplica miała podziurawiony dach i roztrzaskane okna. Ks. Stefan Szymkiewicz, proboszcz w Brzostku, 18 lutego 1916 roku zwrócił się do Namiestnictwa o przyznanie pomocy, ale nie przyniosło to żadnego skutku. We wrześniu 1916 roku pisał: „Okna kościelne prowizorycznie zabite deskami, pomimo tego nie chronią od przeciągu – jedną zimą

³⁸ Ibidem, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 18 X 1915 r.

³⁹ Ibidem, Pismo Namiestnictwa do Urzędu Powiatowego w Pilźnie z 24 X 1915 r.

⁴⁰ *Sprawozdanie C. K. Namiestnictwa...*, s. 71–72. Wartość materiałów budowlanych zakupionych i złożonych w składach wynosiła 8800 koron, a zabezpieczonych – 80 000 koron. W 9 gminach przeprowadzono statystykę szkód, która objęła 580 budynków. Stwierdzono potrzebę budowy 2 doraźnych budynków mieszkalnych dla bezdomnych.

⁴¹ ANK, CKOG, sygn. 13, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 18 X 1915 r.

⁴² Ibidem, Koncept pisma Namiestnictwa do Starostwa Powiatowego w Pilźnie z 10 XI 1915 r.

⁴³ T. Kargoł, op. cit., s. 182–185. Por. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Inwentarz zespołu c.k. Ministerstwa Robót Publicznych, <http://www.agad.gov.pl/pomoce/ckprp311.xml> [dostęp: 2 IV 2021 r.].

⁴⁴ *Raporty proboszczów z Brzostku i Przeczycy o stratach spowodowanych przez I wojnę światową*, edycja B. Stanaszek, „Rocznik Brzosteki” 1998, t. 4, s. 108–110.

tak przebiedowaliśmy, druga się zbliża, a Wys[okie] c.k. Namiestnictwo na pisma i prośby nie chce nawet odpowiadać⁴⁵.

Znacznie poważniej wyglądały zniszczenia świątyni w Zasowie. Tam zostały rozbite drewniana konstrukcja wieży oraz dach na kościele. Chcąc zabezpieczyć obiekt, tymczasowo nakryto go słomą. Ucierpiała również plebania, ale nieznacznie, zaś wikarówka została całkowicie „rozbita”. W budynkach gospodarczych probostwa odnotowano duże straty, zniszczeniu uległy dach i wieżyczka kaplicy cmentarnej. We wrześniu 1916 roku proboszcz pisał do Namiestnictwa, że zlecił wykonanie kosztorysu i zamierza się starać o pożyczkę w Galicyjskim Wojennym Zakładzie Kredytowym. Ze starostwa otrzymał jedynie 2000 koron na rozbiórkę pozostałego nakrycia wieży i przeprowadzenie najpilniejszych remontów. Zdemontowano resztki dachu, zamówiono nowy filar, ale brak pieniędzy uniemożliwił podjęcie kolejnych prac⁴⁶.

Straty poniosły również inne parafie w powiecie, ale nie były one tak dotkliwe. Świadczą o tym kwestionariusze rozesłane przez starostę i odsyłane bezpośrednio do Namiestnictwa. Proboszczowie wysyłali również raporty do konsystorzki biskupich w Tarnowie i Przemyślu, które zabiegały o wsparcie w Wiedniu, ale bezskutecznie⁴⁷.

Oprócz odbudowy budynków niezmiernie ważna była pomoc w uruchomieniu gospodarki, w przypadku powiatu pilzneńskiego chodziło głównie o rolnictwo. Straty poniesione w tym zakresie w czasie okupacji rosyjskiej i na skutek rekwizycji korpusów węgierskich okazały się bardzo dotkliwe. W połowie czerwca 1915 roku komisarz wojskowy Naczelnego Komitetu Narodowego w Pilźnie oceniał, że żywność pozostała w rękach ludności pozwoli jej na przetrwanie do nowych zbiorów. Sporo było ziemniaków, jednak zupełnie zarekwirovano owies i siano. W sprawozdaniu czytamy: „Inwentarza żywego pozostała zaledwie 1/4 część, koni zwłaszcza prawie nie ma, dworom pozostała zaledwie 1/10 część inwentarza, także maszyny rolnicze i narzędzia na obszarach dworskich uległy prawie zupełnemu zniszczeniu, u włościan w połowie”⁴⁸. Doraźna pomoc koordynowana przez starostwo polegała na udzielaniu niewielkich zapomóg na zasiewy. Środki na to pochodziły z puli 10 000 koron, które przekazało Namiestnictwo. Zapomogi miały raczej symboliczne znaczenie (kwoty od 20 do 40 koron). We wrześniu 1915 roku większe pożyczki na zasiew otrzymali: Ewelina z Hoszowskich Franklowa, właścicielka dóbr Machowa (3360 koron), Dawid i Rozalia Schänwetterowie, właściciele średniego gospodarstwa w Zawadce (960 koron), i dr Ignacy Apfelbaum, adwokat, właściciel średniego gospodarstwa w Wygodzie, zamieszkały w Tarnowie (1600 koron). Zapomóg i wsparcia kredytu

⁴⁵ Центральний державний історичний архів України, Львів (Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie [dalej: CPAHUL]), CK Namiestnictwo Galicyjskie, fond 146, op. 48, spr. 154, k. 2, Kwestionariusz parafii Brzostek z 12 IX 1916 r. Proboszcz wymieniał rzemieślników, którzy mogli wykonać prace remontowe: budowniczego i majstra murarskiego Antoniego Bogdanowicza z Pilzna, cieślę Jędrzeja Magierę z Nawsia Brzostockiego, stolarza Józefa Szarka z Nawsia Brzostockiego, ślusarza Jakuba Michalskiego z Brzostku. Brakowało natomiast szklarza i malarza, gdyż zostali powołani do wojska.

⁴⁶ Ibidem, k. 3, Kwestionariusz parafii Zasów z 12 IX 1916 r.

⁴⁷ Por. ibidem, k. 2–11 (kwestionariusze: Jodłowa, Jastrząbka Stara, Zwiernik, Machowa, Łęki Górne, Dobrków, Siedliska-Bogusz).

⁴⁸ *Pilzno, 15 czerwca 1915, Odpowiedź Władysława Szczurkiewicza...*, s. 271.

udzielono: Stanisławie Krudzielskiej, żonie adwokata z Pilzna (150 koron), Dawidowi Spettowi, rolnikowi z Kamienicy Dolnej (250 koron), Janowi Wyzinie, słudze pocztowemu (350 koron), Sarze Tesser, handlarce wiejskiej z Wiewiórki (150 koron), Janowi Lisowi, rolnikowi z Róży (150 koron). Starostwo pozytywnie zaopiniowało kilkadziesiąt podań do Galicyjskiego Wojennego Zakładu Kredytowego o udzielenie pożyczek na odbudowę⁴⁹. W marcu 1916 roku okazało się jednak, że wspomniana instytucja kredytowa nie udzieliła nikomu pożyczki gwarantowanej przez państwo⁵⁰.

Wsparcie otrzymywali przedsiębiorcy. W okresie od września 1915 do końca stycznia 1916 roku pomoc na uruchomienie działalności uzyskało: 31 przemysłowców, kupców, handlarzy i rękodzielników (na kwotę 5300 koron), 9 rolników (1650 koron) i 20 innych osób na niezbędne urządzenia domowe (3350 koron)⁵¹. W lutym 1916 roku pomoc otrzymało 10 przemysłowców (łącznie 1450 koron), 2 rolników (200 koron) i 3 inne osoby (500 koron)⁵², w marcu 3 rolników (500 koron), 2 przemysłowców (250 koron) i 2 inne osoby (300 koron)⁵³.

W 1916 roku władze postanowiły wdrożyć plan odbudowy Galicji, który miał być kontynuacją akcji ratunkowej. Wiosną powołano nowy urząd – Centralę Krajową dla Gospodarczej Odbudowy Galicji. Program przewidywał rozłożenie finansowania odbudowy w dwóch trzecich na samych poszkodowanych i jednej trzeciej na budżet państwa. Pierwszym źródłem wspierającym odbudowę miały być kredyty Galicyjskiego Wojennego Zakładu Kredytowego, drugim – subwencje rządowe⁵⁴.

Powołanie nowej instytucji nie wpłynęło jednak na zdynamizowanie pomocy na terenie powiatu pilzneńskiego. Władze nie wykazywały już zainteresowania wspieraniem odbudowy budynków na tym obszarze⁵⁵, choć wcześniej padały takie deklaracje. Kontynuowano wsparcie dla przedsiębiorców i rolników. W sumie od września 1915 do października 1916 roku Namiestnictwo przyznało dla powiatu pilzneńskiego 34 000 koron, a wsparcia udzielono 23 rolnikom, 45 przemysłowcom, handlarzom i rękodzielnikom na uruchomienie działalności gospodarczej oraz 45 innym osobom⁵⁶. W październiku 1916 roku Namiestnictwo przekazało staroście w Pilźnie kolejny kredyt w kwocie 10 000 koron w celu wsparcia „gospodarczej akcji ratunkowej”. Pieniądze miały trafić do osób, które w wyniku działań wojennych popadły w nędzę, by „podtrzymać egzystencję gospodarczą”⁵⁷. W początkach listopada 1916

⁴⁹ ANK, CKOG, sygn. 28, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 7 X 1915 r.; Wykaz udzielonego wsparcia z 7 X 1915 r.

⁵⁰ Ibidem, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Namiestnictwa z 7 III 1916 r.

⁵¹ Ibidem, Wykaz sumaryczny od IX 1915 do I 1916 r. z 26 II 1916 r.

⁵² Ibidem, Wykaz bezzwrotnych zapomóg finansowych z 7 III 1916 r.

⁵³ Ibidem, Wykaz bezzwrotnych zapomóg finansowych z 7 IV 1916 r. W aktach znajduje się również wykaz imienny ze wskazaniem miejsca zamieszkania, prowadzonej działalności i kwoty wsparcia.

⁵⁴ T. Kargol, op. cit., s. 70, 89.

⁵⁵ Ibidem, s. 225. W 1916 r. uruchomiono program odbudowy budynków gospodarczych, ale na liście nie było powiatu pilzneńskiego.

⁵⁶ ANK, CKOG, sygn. 28, Wykaz sumaryczny od IX 1915 do X 1916 r. z 28 XI 1916 r. W dn. 6 XI 1916 r. starosta przesłał do Namiestnictwa imienny wykaz 31 osób, którym udzielono wsparcia w X 1916 r.

⁵⁷ Ibidem, Pismo Namiestnictwa do Starosty Powiatowego w Pilźnie z 6 X 1916 r.

roku starosta przesłał do Namiestnictwa imienny wykaz 31 osób, którym wsparcia udzielono w październiku. Największe kwoty otrzymali ziemianie i właściciele wielkich gospodarstw: Mikołaj hr. Rey z Przyborowa – 6880 koron, Honorata Pawłowska z Kleci – 4640, Debora Rebeka Weinberger, właścicielka dóbr Jastrząbka Stara – 4400, Jan Polan, dzierżawca dóbr Januszkowice – 3200, Franciszek Endlicher, dzierżawca dóbr Borowa – 2960, Piotr Bielecki, właściciel dóbr Opacionka – 2400, Ludwik Kornhäuser, właściciel dóbr Lubcza – 2400, Michał Budyń, właściciel dóbr Budyń ad Zwiernik – 2000, Sebastian Wilczyński, włościanin z Chotowej – 1360, Andrzej i Zofia Tułeccy, właściciele folwarku Skurowa ad Brzostek – 800. Pozostałe zapomogi udzielano w wysokości 100–300 koron⁵⁸. Z sumarycznych zestawień Centrali Krajowej dla Gospodarczej Odbudowy Galicji wynika, że do 10 lutego 1917 roku w powiecie Pilzno zapomóg pieniężnych udzielono: 37 rolnikom, 98 drobnym przemysłowcom, rękodzielnikom i kupcom oraz 70 osobom innych zawodów. Do starostwa w Pilźnie w okresie od czerwca 1916 do 10 lutego 1917 roku trafiło 20 000 koron na zasiłki pieniężne przeznaczone na zakup odzieży, niezbędnych sprzętów domowych lub narzędzi gospodarczych. W powiecie w porozumieniu z Wojennym Zakładem kredytowym udzielono subwencji 9 właścicielom majątków tabularnych (kwoty sięgały od 2000 do 10 000 koron)⁵⁹.

Bardzo poważny problem dotyczył spadku pogłowia inwentarza żywego w gospodarstwach. W 1916 roku w całym powiecie było: 5032 koni (76% stanu z 1910 r.), 19 348 sztuk bydła rogatego (82%) i 7481 sztuk trzody chlewnej (62%)⁶⁰. COG starała się pomóc w uzupełnieniu tych braków. Konie sprowadzano z zagranicy, a następnie sprzedawano za pośrednictwem organizacji rolniczych. Rządowe wsparcie polegało na udzieleniu upustu cenowego – w latach 1915–1917 wynosił on 25% wartości zakupionych zwierząt; umożliwiano też zaciągnięcie sześciomiesięcznego kredytu. Od sierpnia 1915 roku Namiestnictwo za pośrednictwem starostw oferowało rolnikom narzędzia (plugi, siewniki, brony, kosiarki, żniwiarki, wozy) za gotówkę po cenie zakupu. Przyznawano ulgi 35% ceny zakupu i w formie trzyletniego kredytu 5%, ale zniżki zniesiono w 1916 roku⁶¹.

6 grudnia 1916 roku starostwo pilzneńskie przesłało do Centrali Krajowej dla Gospodarczej Odbudowy Galicji przy Namiestnictwie w Krakowie wykazy osób, którym przekazano zwierzęta inwentarskie. 5 października 1915 roku do 11 dużych gospodarstw – zazwyczaj ziemiańskich – trafiło 16 koni. Wartość zwierząt wyceniano na 500–900 koron, a przyjmujący opłacali jedynie część należności – przykładowo Honorata Pawłowska z Kleci za 4 konie wyceniane na łączną kwotę 2800 koron zapłaciła 1866 koron i 67 halerzy (różnica w stosunku do ceny wynosiła 933 korony

⁵⁸ Ibidem, Wykaz udzielonej pomocy z 6 XI 1916 r.

⁵⁹ *Sprawozdanie C. K. Namiestnictwa...*, s. 29–33. Cały czas uzupełniano ewidencję strat wojennych. Do I 1917 r. z pow. Pilzno zgłoszono szkody 1509 przedsiębiorstw rolniczych, 280 innych oraz 14 przedsiębiorstw filialnych. Ponadto wpłynęło 4481 zawiadomień o stratach poniżej 1000 koron. Ibidem, s. 302–303.

⁶⁰ *Zestawienie szkód wojennych w Galicji...*, s. 46.

⁶¹ T. Kargoł, op. cit., s. 133.

i 33 halerze)⁶². Sprowadzono również woły (19 sierpnia 1915 r.), przy czym cena za dwa wahała się od 650 do 850 koron i w całości uiszczali ją beneficjenci. W sumie z tej formy wsparcia skorzystało 13 gospodarstw, odbierających po dwa woły. Wniesione opłaty sięgnęły kwoty 9940 koron⁶³. Pomoc ta była kontynuowana (por. tabela 4).

Tabela 4. Zwierzęta inwentarskie dostarczane odpłatnie właścicielom większej własności w powiecie pilzneńskim za pośrednictwem starostwa

Data	Przekazano odpłatnie	Beneficjenci (imię nazwisko, miejscowość) korzystający z odpłatnej pomocy i liczba sztuk inwentarza
19 VIII 1915	woły	Franciszek Endlicher, Borowa (2), zarząd dóbr w Przyborowie (2); Sipa Weinberger, Jastrząbka Stara (2); Wincenty Bzowski, Zwiernik (2); Ignacy Zborżił, Dobrków (2); Bolesław Jastrzębski, Strzegocice (2); Maria Łopuska, Dęborzyn (2); Honorata Pawłowska, Klecie (2); Jan Polan, Januszkowice (2); Ewelina Frenkel Hoszowska, Machowa (2); zarząd dóbr Lipiny (2); zarząd dóbr Parkosz (2); Ludwik Kornhäuser, Lubcza (2)
5 X 1915	konie	Ludwik Kornhäuser, Lubcza (1); Honorata Pawłowska, Klecie (4); Mozes Herr, Parkosz (2); Bolesław Jastrzębski, Strzegocice (1); Roman Hechberg, Wygoda koło Łęk Dolnych (1); ks. Klemens Kiedzuch, Lipiny (2); Sipa Weinberg, Jastrząbka (1); Schullim Schönwetter, Zawadka (1); Ewelina Frenkel Hoszowska, Machowa (1); Franciszek Endlicher, Borowa (1); Sebastian Wilczyński, Chotowa (2)
25 XI 1915	woły	Konwent oo. Karmelitów, Lipiny (4); Honorata Pawłowska, Klecie (2); Ewelina Frenkel Hoszowska, Machowa (2); Wincenty Bzowski, Zwiernik (4); Bolesław i Maria Jastrzębscy, Strzegocice (2); Maria Jurkiewiczowa, Parkosz (2); Konstanty Bzowski, Zwiernik (4); Ludwik Kornhäuser, Lubcza (2); Mikołaj hr. Rey, Przyborów (4); Ignacy Zborżił, Dobrków (6)
21 IV 1916	jałówki	Zarząd dóbr dra Teodora Rutowskiego, Grudna Dolna (2); Honorata Pawłowska, Klecie (2); Ignacy Zborżił, Dobrków (2); Wincenty Bzowski, Zwiernik (2); Hr. Łubieński, Zasów (2); Edmund Staroń (2); Franciszek Endlicher, Borowa (2); Wanda hr. Brunicka, Smarżowa (2); zarząd dóbr Parkosz – Maria Jurkiewiczowa (2)
XI 1916	jałówki	Zarząd dóbr Pilźnionek (2)
XI 1916	woły	Paulina Lewicka, Siedliska (2)

Źródło: ANK, CKOG, sygn. 49, passim.

⁶² ANK, CKOG, sygn. 49, Wykaz uiszczonych przez strony należności za dostarczone konie z 6 XII 1916 r.

⁶³ Ibidem, Wykaz uiszczonych przez strony należności za dostarczone woły z 6 XII 1916 r.

Wsparcie miało duże znaczenie, chociaż trafiało głównie do gospodarstw ziemiańskich. Warto zauważyć, że skorzystali z niego również oo. karmelici, właściciele dóbr w Lipinach koło Pilzna. Część inwentarza sprzedawano za gotówkę, udzielano także kredytu. Dostarczano narzędzia rolnicze, korzystając z pośrednictwa Komisji Rolniczej w Pilźnie, ale bliższych danych brakuje w aktach⁶⁴. Według Centrali Krajowej dla Gospodarczej Odbudowy Galicji w powiecie pilzneńskim latem 1916 roku umieszczono 219 sztuk bydła zakupionego od ludności cywilnej z powiatów ewakuowanych⁶⁵.

Po kredyty w Galicyjskim Wojennym Zakładzie Kredytowym sięgały niektóre instytucje i stowarzyszenia. Zarząd miasta Pilzna zaciągnął pożyczkę na pokrycie kosztów administracyjnych. W 1916 roku Zarząd Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” otrzymał kredyt w wysokości 8000 koron na remont budynku „Sokoła”. Pożyczki uzyskali również pilzneńscy przedsiębiorcy: Dawid i Eidla Weinbergerowie (12 000 koron) na odbudowę budynku gospodnio-szynkarskiego oraz Jakub Ader, Gitla Kornowa i Mojżesz Korn (5000 koron) na uruchomienie szynku⁶⁶.

Centrala Krajowa dla Gospodarczej Odbudowy Galicji planowała podjęcie kolejnych działań pomocowych. Jedną z form było przygotowanie planów odbudowy miast. W przypadku Brzostku i Pilzna prac studyjnych jednak jeszcze nie podjęto⁶⁷. W 1917 roku powstał natomiast szczegółowy wykaz zniszczeń zabudowy Pilzna, obejmujący kosztorysy remontów budynków, z uwzględnieniem aktualnych cen materiałów budowlanych i robocizny⁶⁸.

Nie ulega wątpliwości, że działania państwa mające na celu minimalizowanie skutków zniszczeń wojennych w powiecie pilzneńskim były niewystarczające. Wstępne szacunki kosztów odbudowy budynków mieszkalnych i gospodarczych z początku czerwca 1915 roku przewidywały, że potrzeba na to 654 306 koron oraz 12 569 m³ materiału tarteo. Pod koniec lipca 1915 roku starostwo pilneńskie zabiegało w Namiestnictwie o udzielenie poszkodowanej ludności wiejskiej zapomogi pieniężnej w kwocie 50% wartości budynków mieszkalnych lub gospodarczych. Jej wysokość obliczano na 478 455 koron. Oddzielnie zgłaszano zapotrzebowanie dla trzech miasteczek (85 000 koron). Kwoty te nie obejmowały obszarów dworskich. Do końca września 1915 roku przekazano dla powiatu 180 000 koron (27% kwoty szacowanej w czerwcu i 32% sumy zgłoszonej pod koniec lipca). Realnie więc kwoty te mogły pokryć jedynie 16% kosztów odbudowy. Na dodatek ze środków tych udzielano pomocy doraźnej dla osób poszkodowanych, co zmniejszało sumę przeznaczoną na odbudowę budynków. Zasadniczo starostwo przekazywało poszkodowanym

⁶⁴ Ibidem, Pismo Starosty Powiatowego w Pilźnie do Oddziału Ratunkowego Krajowej Centrali dla Gospodarczej Odbudowy Galicji przy Namiestnictwie w Krakowie z 6 XII 1916 r.

⁶⁵ *Sprawozdanie C. K. Namiestnictwa...*, s. 144.

⁶⁶ P. Tatarczany, *Pilzno w latach 1772–1918. Zarys dziejów*, Pilzno 2017, s. 179–182.

⁶⁷ T. Kargol, op. cit., s. 195–196. Warto odnotować, że został opracowany i oceniony jako „dobry” plan regulacyjny położonych nieopodal Kołaczyc.

⁶⁸ CPAHUL, CK Namiestnictwo Galicyjskie, fond 146, op. 48, spr. 116. Materiał jest bardzo cenny dla poznania stanu zabudowy miasta w 1917 r.

od 600 do 800 koron, natomiast koszt odbudowy samego wiejskiego domu szacowano na 1800 koron, nie wspominając już o budynkach gospodarczych.

Pomoc na wznowienie działalności gospodarczej przekazywana od września 1915 do października 1916 roku sięgnęła kwoty 34 000 koron, a wsparcia udzieleno 23 rolnikom, 45 przemysłowcom, handlarzom i rękodzielnikom na uruchomienie działalności gospodarczej oraz 45 innym osobom – co daje średnią 300 koron na osobę (kwoty poszczególnych subwencji miały różną wysokość). Wsparcie dla gospodarstw rolnych obejmowało również dostarczenie zwierząt inwentarskich i narzędzi w preferencyjnej cenie oraz akcją kredytową, ale z tej formy pomocy korzystały jedynie większe gospodarstwa, głównie dworskie. Ustalenie skali pomocy przyznawanej w formie kredytów przez Galicyjski Wojenny Zakład Kredytowy wymaga dalszych badań, ale z sondażowej kwerendy wynika, że przypadki takie w powiecie były stosunkowo rzadkie.

Pomoc państwa – mimo zbyt małej skali w stosunku do potrzeb – miała niebagatelne znaczenie, a osoby, które otrzymywały wsparcie, mogły łatwiej odbudować domy i wznowić działalność gospodarczą. Oczekiwano, że większe wsparcie zostanie udzielone w przyszłości, ale do tego nie doszło. Trzeba też odnotować, że powiat pilzneński nie należał do najbardziej poszkodowanych w wyniku działań wojennych. Działania podjęte tu przez władze nie odbiegały w swej formie od innych rejonów Galicji. Wynikało to z realizowanej wówczas polityki i obowiązujących przepisów prawnych.

Aneks 1. Zniszczenia gospodarstw w wioskach powiatu pilzneńskiego w wyniku działań wojennych – stan na 7 lipca 1915 roku

Lp.	Nazwa miejscowości	Gospodarstwa zniszczone	Liczba zupełnie zniszczonych:						Wysokość szkód w koronach	Liczba bezdomnych		Sztuki			Obszar gospodarstw rolnych (ha)
			domów	stodół	spichlerzy	stajen	szop	chlewów		rodzin	osób	bydła	koni	nieregularny	
1.	Bielowy	11	11	12	-	6	-	2	42 000	11	52	18	8	8	81
2.	Jastrząbka Stara	62	62	58	50	59	65	50	368 200	40	175	34	13	-	700
3.	Lęki Dolne	11	11	5	-	1	10	3	40 150	8	37	20	10	8	76
4.	Nawisie Brzosteckie	13	13	18	-	6	-	6	45 300	5	31	31	13	6	84
5.	Róża	22	22	21	7	19	14	5	45 000	14	90	40	18	10	150
6.	Skurowa	13	13	5	-	6	4	3	9 000	1	4	37	17	20	83
7.	Wiewiórka	68	68	2	43	57	56	10	410 000	60	376	174	79	14	700
8.	Borowa	-	4	1	1	-	1	-	3 640	1	6	-	1	-	-
9.	Bukowa	2	2	5	2	4	2	4	18 300	2	15	28	4	5	75
10.	Chotowa	-	5	-	-	1	-	-	2 500	-	-	-	-	-	565
11.	Czarna	3	6	6	5	5	7	1	30 000	3	8	1	1	-	25
12.	Dęborzyn	2	6	6	1	5	-	7	47 000	-	-	9	9	4	422
13.	Dębowa	-	1	1	-	-	-	-	12 000	1	5	-	-	-	22
14.	Dobrków	-	1	-	-	-	-	7	1 571	-	-	-	-	-	-
15.	Dulcówka	8	8	15	1	8	14	5	51 000	5	20	1	1	-	120
16.	Głowaczowa	1	1	2	-	2	2	1	7 350	1	2	17	19	6	1060

17.	Grudna Góra	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	1 000	-	-	3	11	-	7
18.	Januskowice	8	-	8	-	-	6	3	4 000	-	-	10	5	4	38			
19.	Jawornik	1	1	-	-	-	-	-	13 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20.	Jazwiny	5	5	4	1	4	2	2	14 800	2	10	-	-	-	-	-	-	60
21.	Jodłowa	6	6	3	-	-	5	3	9 000	4	16	22	7	6	300			
22.	Kamienica Dolna	4	4	11	-	-	9	2	16 700	4	9	-	-	-	-	-	-	50
23.	Klecie	4	6	10	4	9	6	9	39 600	4	21	17	11	6	261			
24.	Łęki Dolne	4	4	3	3	5	1	2	10 615	1	2	15	6	1	29			
25.	Lipiny	5	3	-	6	4	9	1	20 300	-	-	12	5	1	251			
26.	Machowa	3	3	1	-	1	-	-	9 460	2	17	2	2	-	141			
27.	Mokre	1	1	-	-	-	1	-	3 000	1	5	-	-	-	-	-	-	-
28.	Opactonka	3	5	5	-	-	1	-	10 000	3	12	12	6	7	100			
29.	Parkosz	2	1	3	-	1	3	4	36 000	1	6	3	2	-	11			
30.	Piłźnionek	1	2	3	1	1	1	1	55 000	2	28	-	-	-	280			
31.	Przezyca	1	1	1	-	-	1	-	4 200	1	3	5	3	4	7			
32.	Strzegocice	1	-	2	-	2	6	2	25 000	-	-	5	3	-	7			
33.	Wola Brzostocka	2	2	-	-	2	-	1	4 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34.	Wola Lubecka	2	2	-	1	-	-	-	6 000	1	4	3	2	-	30			
35.	Zawadka	3	4	5	1	2	3	5	46 000	3	28	11	64	4	310			
36.	Żdźzary	1	-	1	-	-	-	-	800	-	-	-	-	-	4			
37.	Zwiernik	5	5	2	4	4	4	5	26 800	5	28	11	6	4	60			
	Razem	278	285	220	131	216	232	138	1 487 286	186	910	550	315	119	6309			

Źródło: ANK, CKOG, sygn. 13, Wykaz sporządzony przez Starostwo Powiatowe w Piłźnie według reskryptu Prezydium Namiestnictwa z 7 lipca 1915 roku o za-
potrzebowaniu drewna na prowizoryczną odbudowę zniszczonych wiejskich budynków mieszkalnych i gospodarczych, Piłźno, 29 lipca 1915 roku.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

- Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
Inwentarz zespołu c.k. Ministerstwa Robót Publicznych, <http://www.agad.gov.pl/pomoc/ckprp311.xml> [dostęp: 2 IV 2021 r.]
- Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział Tarnów
Zespół: 33/519/0, Szkoła Podstawowa im. Władysława Jagiełły w Pilźnie, sygn. 1
- Archiwum Narodowe w Krakowie
Zespół 29/306/0, CK Namiestnictwo Centrala Krajowa dla Gospodarczej Odbudowy Galicji we Lwowie, sygn. 13, sygn. 28, sygn. 48
- Archiwum Państwowe w Przemysłu
Zespół: Archiwum Geodezyjne, sygn. 56/126/0/156M, <http://www.skany.przemysl.ap.gov.pl/show.php?zesp=126&cd=0&ser=0&syg=156M> [dostęp: 23 III 2021 r.]
- Archiwum Parafialne w Brzostku
Conspectus animarium parochianorum pro oppido Brzostek [1843], brak sygnatury.
- Центральний державний історичний архів України, Львів [Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie (CPAHUL)]
CK Namiestnictwo Galicyjskie
Fond 146, op. 48, spr. 154
Fond 146, op. 48, spr. 116

Źródła drukowane

- Pilzno, 15 czerwca 1915, Odpowiedź Władysława Szczurkiewicza, komisarza woskowego NKN na kwestionariusz Departamentu Wojskowego NKN w sprawie warunków panujących w powiecie pilźnieńskim pod okupacją wojsk rosyjskich w 1914 i 1915 r.*, edycja B. Stanaszek [w:] *Pilzno. Wybrane zagadnienia z dziejów miasta*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2013, s. 274–281.
- Raporty proboszczów z Brzostku i Przeczycy o stratach spowodowanych przez I wojnę światową*, edycja B. Stanaszek, „Rocznik Brzostecki” 1998, t. 4, s. 105–110.
- Skorowidz gminny dla królestw i krajów w Radzie Państwa reprezentowanych. Opracowany na podstawie wyników spisu ludności z dnia 31 grudnia 1900*, t. 12, Galicja, Wiedeń 1907, <http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/doccontent?id=13374> [dostęp: 24 III 2021].
- Sprawozdanie C. K. Namiestnictwa Centrali Krajowej dla Gospodarczej Odbudowy Galicji: za czas od czerwca 1916 do lutego 1917*, Kraków 1917.
- Zestawienie szkód wojennych w Galicji* [w:] *Relacje nowego Prezydium Krajowego Urzędu Odbudowy złożone Komisji Rządzącej*, z. 2, Lwów 1919.

Literatura

- Broch R., Hauptmann H., *Zachodniogaliczyjskie groby bohaterów z lat wojny światowej 1914–1915*, przekład H. Sznytka, oprac., wstęp i przypisy J.J.P. Dragomir, Tarnów, brw. Dragomir J.J.P., *Polegli w Galicji Zachodniej 1914–1915 (1918). Wykaz poległych i zmarłych pochowanych na 400 cmentarzach wojskowych w Galicji Zachodniej*, t. 2, Tarnów 2002.
- Haptaś K., *Powiat pilzneński i jego mieszkańcy w latach I wojny światowej (1914–1918) w świetle informacji zawartych na łamach tygodnika „Piast”* [w:] *Pilzno. Archeologia – kultura – społeczeństwo*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2014, s. 104–150.
- Kargol T., *Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914–1918*, Kraków 2012.
- Karpiniec J., *Ilość osad miejskich byłej Galicji i podział ich na miasta i miasteczka*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1932–1933, t. 2, s. 3–37.
- Stanaszek B., *Brzostek – dzieje miasta w okresie staropolskim*, Brzostek 2017.
- Stanaszek B., *Brzostek. Wydarzenia i ludzie*, Brzostek 2008.
- Stanaszek B., *Parafia Brzostek w okresie niewoli narodowej* [w:] *Dzieje parafii Brzostek*, red. B. Stanaszek, Brzostek 2019, s. 117–297.
- Stanaszek B., *Pilzno w czasie I wojny światowej* [w:] *Pilzno. Monografia miasta do 1945 roku*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2018, s. 387–412.
- Stanaszek B., *Pilzno w latach 1918–1939* [w:] *Monografia miasta do 1945 roku*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2018, s. 425–614.
- Stanaszek B., Haptaś K., Brzegowy J., *Pilzno pod zaborem austriackim* [w:] *Pilzno. Monografia miasta do 1945 roku*, red. B. Stanaszek, Pilzno 2018, s. 251–371.
- Szczeklik K., *Pilzno i pilźnianie*, Kraków 1911.
- Tatarczany P., *Pilzno w latach 1772–1918. Zarys dziejów*, Pilzno 2017.
- Woźny T., *Austro-węgierska 10. Dywizja Piechoty w walkach pod Brzostkiem 7 maja 1915 r.*, https://www.academia.edu/32296528/Austro_w%C4%99gierska_10_Dywizja_Piechoty_w_walkach_pod_Brzostkiem_7_maja_1915_r [dostęp: 20 III 2021 r.].
- Woźny T., *Działania 4. Armii austro-węgierskiej w czasie bitwy gorlickiej (2–8 maj 1915 r.)* [w:] *Front wschodni I wojny światowej. Studia z dziejów militarno-społecznych*, red. M. Baczkowski, K. Ruszała, Kraków 2013, s. 59–74.